

være stærkere end Skibet, og da maa man enten staa Last og Brast med den eller kappe Linen; man gjør det nødig, da de største og kraftigste Hvaler jo ogsaa give det største Udbytte.

Svend Foyn er en meget rig Mand; han skal have 16 Millioner Kroner liggende i Banken i London. Han er en meget ivrig konservativ, og der fortælles, at han allerede har givet en Million Kroner til den Indsamling, som de konservative i Norge have sat i Gang, for derved at

sætte de nuværende Ministre i Stand til at leve, hvis de i den bekjendte politiske Proces skulde blive erklærede for udygtige til at beklæde noget som helst offentlig Embede. Men fremfor alt er han en dygtig og ihærdig Mand, og han har haft det store Held at kunne bringe noget ud af en Industri, som i sig har den største *geografiske Interesse*; thi den er knyttet til disse Havets Kæmpedyr, som fremfor andre Dyr give Nordens Dyreliv dets vældige Præg.

Udtog af A. E. Nordenskiölds Rapport om Grønlands-Expeditionen 1883,

et Foredrag af Ed. Erslev.

Det vil forhaabentlig ikke være Læserne ukjært at faa et Udtog af Rapporten, som A. E. Nordenskiöld har afsendt til Dr. Oscar Dickson, og vi meddele saa meget hellere et saadant, som vi dermed tillige imødekomme et Ønske fra de nævnte Herrer. Udtoget, som her gives, er nærmest kun en Forkortelse eller en Omstilling af Artikler, der findes trykte i forskjellige Numre af „Göteborgs handels- och sjöfarts-tidning“ for Oktober og Novembermaaned d. A., og dertil føjes hist og her en og anden Bemærkning, som de omtalte Artikler have givet Anledning til.

Som man véd, rejste Nordenskiöld i Forsommeren op til Reykjavik, og han gjorde derfra et lille Slag op i Danmarksstrædet eller den brede Havarm mellem Island og Grønland; efter at have gjæstet vort Kryolitbrud ved Ivigtut rejste han op til Discobugten for derfra at trænge ind paa **Indlandsisen**, samme Sted, hvor han havde været 1870. Efter at være ankret med Expeditionens Dampskib „Sofia“ ved Egedesminde, der ligger uden for Discobugten, tog han med Skibet til Avtlejtsivikfjorden, hvor ingen Evropæer har været, siden han for 13 Aar siden drog derind. I Følge Planen sejlede nu „Sofia“ med Dr. Nathorst langs Grønlands Vestkyst op ad Kap York til, medens Nordenskiöld selv gik ind paa Indlandsisen. Isexpeditionen var for Resten, som man kunde vente baade af Nordenskiölds store Erfaring og af O. Dicksons udtømmelige Rundhaandethed, fortrinlig udrustet i alle Henseender, og den var tillige meget talrig. Den bestod af 10 Mand, nemlig foruden Nordenskiöld, Lægen, Dr. Berlin, Guiden Kjellström, der længe har været sysselsat med Opmaalinger i Sverige, 5 Matroser eller Fangstmænd og endelig to Lapper, Lars Tuorda og Anders Rossa. I de første Dage ledsagedes Expeditionen desuden af den grønlandske Handels Direktør Hørring, Udliggeren Olsen,

de fleste af Officererne paa „Sofia“ og en Del Eskimoer; disse sidste vare til megen Hjælp for at transportere Udrustningen over den, nærmest Yderlandet liggende og sværest tilgængelige Del af Indlandsisen. Den 4de Juli begyndte Isvandringen. Det var ikke synderlig vanskeligt at komme op paa Isen, der som en vældig Masse taarnede sig op imellem de nærliggende Fjælde. De to følgende Dage vandrede man videre, og da der var saa mange Mennesker og da Forholdene ikke frembød nogen videre Fare, havde det hele „mere Lighed med et munter Jagtparti end med en alvorlig og farlig geografisk Expedition.“ Paa den tredje Dag besluttede Nordenskiöld, at de Folk, som ikke hørte med til den egentlige Expedition, skulde vende tilbage, og efter en lystig Afskedsmiddag droge de nu ud til Kysten. Da en Del af Udrustningen var bleven lagt i Depot paa et Sted, der let kunde gjenkjendes, vejede det, som medførtes paa den egentlige Vandring, 20 Centner, og dette vilde man med Lethed have kunnet føre med sig paa Slæderne, dersom Isen havde været jævn og glat. Dette var imidlertid langt fra Tilfældet; thi Isen var i høj Grad ujævn og havde mange Revner og stride Elve. Ofte passeredes disse paa en Bro, der var dannet af tre Alpe stokke af Ask, og det var netop af denne Grund meget heldigt, at man til disse Stokke havde valgt et saa fortrinligt Æmne som Asketræ; havde Alpe stokkene ikke været saa stærke, vilde de have været ubrugelige til Brobjælker, og Expeditionens Omveje vilde da paa mangt et Sted været blevne øgede med Mile. Allerede paa de første Dage af Vandringen fik Lappen Lars, som stadig sendtes ud for at rekognoscere, Lejlighed til at vise sin Dygtighed; med den største Sikkerhed gjenfandt han nemlig mellem de tusinde ensformede Iskuller den Vej, han havde undersøgt, og han dømte ganske nøjagtig om,

hvor de mindste Vanskeligheder viste sig. I Steden for Alpebok havde han i Haanden et Bjørnespyd, der havde mange Mærker af de dermed dræbte Bjørnes Tænder. I alt havde han i sin Hjemstavn dræbt 25 Landbjørne, og hans Øjne lyste ved Tanken om, at han maaske i Grønland kunde komme til at prøve sine Kræfter paa en Isbjørn.

I lang Tid gik nu Marsjen fremad øster paa og med skiftende Held, paa nogle Dage kom Expeditionen 1, paa andre 2 geogr. Mile af Sted, og overalt var Bunden Is, kun Is. Under hele Vandringsen var det meget vanskeligt at finde passende Tæltpladser. Enten var Isen nemlig aldeles ujævn, saa at det var svært nok at finde Pletter saa store, at Tættet kunde slaas op derpaa, eller ogsaa var Pladsen opfyldt med en Mængde mindre eller større Huller paa indtil $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde og fyldte med Vand, eller ogsaa dannedes hele Bunden af et Sne-sjap, saa at man, naar man i Tættet gjorde et Trin uden for Kavtsjukmadrassen, blev drivvaad om Fødderne. Mange af Elvene tabte sig i Jøkelbrøndene, som fandtes hist og her, andre løb ud til Siderne; paa en Mængde Steder havde de stejle Sider med den skjønne asur-blaa Farve, som man beundrer f. Ex. i Alperne.

Efterhaanden som Expeditionen kom længere ind, højnede Landet sig mere og mere. For at skaffe fuld Sikkerhed om Højdeforholdene medførte Expeditionen tre Aneroidbarometre, og da der tillige under hele Isvandringsen observeredes med et fortrinligt Søbarometer i Egedesminde, maa Højdeopgivelserne, naar de om nogen Tid blive nøjagtig udregnede, hvad de dog ikke ere for Tiden, anses for at være fuldt paalidelige. Efter de provisoriske Bestemmelser ligger den 3dje Tæltplads omtr. paa 900, den 9de paa 2,300, den 15de paa 3,700 og den sidste eller 18de paa 4,600 Fod over Havet.

Med Hensyn til Afstandene har Nordenskiöld næsten ved hver Tæltplads gjort Soliagttagelser, og der vil altsaa med Hensyn til dem heller ikke kunne være nogen Tvivl. For at maale den Vej med alle sine Krumninger, som Expeditionen har gaaet, havde man to Skridtmaalere (Podometre) med sig.

Paa de første 8 Dage af Vandringsen traf Expeditionen jævnlig Græsstraa eller Blade af Dværgbirke og andre grønlandske Planter liggende paa Isen, og Nordenskiöld mente i Førstningen, at de kunde hidrøre fra isfrie Strækninger inde i Landet; men da de ikke fandtes længere end 8—9 Mil fra Kysten, ere de aabenbart drevne ind med Vinden fra Yderlandet. De eneste Dyr, som bleve truffet paa Isen, vare to Fluere, som vare drevne ind fra Yderlandet, og dernæst en lille Orm (en „Mask“, siger Rapporten), som lever paa forskellige Arter af Isalger og som er en stor naturhistorisk Mærkelighed;

den viser os nemlig, at Indlandsisen har sin særegne Dyreverden, og man har altsaa Ret til at tale om en „Indlandsisens Favna“. Af Stene fandtes ikke en eneste, endog saa stor som et Knappenaalshoved, undtagen dem, der laa lige ved Yderkanten af Indlandsisen. Paa en enkelt Strækning var Isen smukt farvet af den saakaldte „røde Sne“, der, som man véd, er en mikroskopisk Plante, og gennemgaaende paa en stor Del af Vandringsen var det at finde Isen farvet graagul eller graagrøn dels af forskellige mikroskopiske Organismer og dels af et Lerdynd, som Nordenskiöld opdagede paa sin Tur 1870 og som han har kaldt Kryokonit eller Isstøv; dette Isstøv var saa udbredt, at det paa mange Steder gav Islandskabet en egen Farvetone. At Isstøvet er meget mærkeligt i videnskabelig Henseende, er klart nok; thi det indeholder Nikkeljærn, som kan trækkes frem med Magneten, og det spiller uden Tvivl en stor Rolle over for selve Isen. De med Isstøv farvede Steder opsuge nemlig lettere end andre Steder paa Isen Solens Straaler, og som en Følge heraf dannes der efterhaanden en Mængde mindre og større Huller paa Isens Overflade, netop disse Huller, der som før nævnt, vare saa generende med Hensyn til at finde Tæltpladser. Af dette særegne Æmne har Expeditionen hjembragt en hel Del og ligeledes en hel Del af de mikroskopiske Planter, som findes derinde, og som uden Tvivl, naar de blive undersøgte, ville vise sig at være yderst mærkværdige. De af Isstøvet frembragte Huller afgav for Resten den største Fare, som Expeditionen var udsat for. Den passerede visselig en Mængde bundløse Revner; men dels vare disse ikke snedækte, saa at man kunde se dem, og dels kunde, naar Toget aabnedes med en Tomandsslæde, den ene af Dragerne altid hjælpe den anden, hvis han skulde falde i. Naar man derimod mødte Isstøvhuller, der vare saa store, at Foden kunde slippe ned i dem, og naar de, hvad der tit hændte, stode tættere end Stammerne i den tætteste Skov, kunde man ikke undgaa at faa Foden ned i dem. Hver Mand fik ogsaa hver Dag maaske 100 Gange Foden ned i et saadant Hul, og det udgjør jo for 10 Mand i 7 Dage 7000 Gange. En Fordel frembød dog disse Huller; de indeholdt nemlig fortrinligt Drikkevand.

I de første 8 Dage af Vandringsen var Vejret ypperligt, og med en Varmegrad i Skyggen, 3 Fod over Grunden, af + 2 til + 8°, og i Solen af indtil 20°C. Det stadige Solskin Dag og Nat begyndte dog at fremkalde Sneblindhed hos de rejsende, ligesom ogsaa Huden gik af paa Næsen, Ørene og Kinderne af dem. De Ulemper, som Expeditionen havde i saa Henseende, vare dog ikke store, og alle Mand holdt sig ellers fuldstændig friske.

Da Expeditionen var kommen til den 14de Tæltplads, altsaa paa den 14de Dag, og nu var 17 Mil inde, spurgte Lappen Anders, om han maatte faa Lov til at „gaa og rende“ d. v. s., om han maatte tage Skierne paa, rekognoscere Vejen for den følgende Dag og undersøge, om han kunde se Land øster ud. Han løb af Sted og kom tilbage efter 6 Timers Forløb og med den Underretning, at han var naaet $3\frac{1}{2}$ Mil frem. Nordenskiöld troede strax, at denne Vej længde var overdrevet; men da hele Expeditionen i de to følgende Dage med sine Slæder drog saa langt som Anders var kommen og stadig fulgte Sporene af hans Skier i Sneen, viste det sig, at Lappens Opgivelse var fuldstændig rigtig. Vejen var snart god og snart daarlig, og da Vejrliget undergik en Ændring, i det det var Sneslud Natten mellem den 20de og 21de Juli, forvandlede Grunden til et Pløre, hvori Slæderne sad saa fast, at fire Mand havde svært ved at faa dem op igjen. Den 22de Juli maatte Expeditionen ogsaa slaa Tæltet op midt i alt Pløret.

Da det nu syntes umuligt at trænge videre frem paa sædvanlig Vis, sendte Nordenskiöld Lappen Lars frem ad paa Skier for at søge efter en mere tør Vej. Han kom imidlertid snart tilbage med den Underretning, at Isen øster ud viste en uoverskuelig, med Vand opfyldt Sneslette, og da Expeditionen ikke kunde komme videre, besluttede Nordenskiöld derfor at standse, dog først efter at Lapperne vare sendte endnu længere øster ud paa Skier. Stedet, hvortil Nordenskiöld selv kom, ligger i lige Linie 24 Mil fra Indlandsisens Rand og paa en Højde af 4,600 Fod.

I Følge Nordenskiölds Mening skulde Lapperne paa deres Skifart kun blive et Døgn borte; men Lars, der brændte af Iver efter mulig at finde et af Isen skjult Indland, mente, at han og Anders ikke kunde naa tilstrækkelig vidt paa saa kort Tid, og han foreslog da, at Farten skulde vare 3—4 Døgn. Ikke uden Tøven gik Nordenskiöld ind paa dette Forslag, og han medgav da Skiløberne den Proviant, de ønskede, to Kompasser, et Aneroid og et Lommeur samt følgende skriftlige Ordre:

„Lars og Anders gaa med Skier øster ud, men dog saaledes, at de, hvis det er nødvendigt, ændre Kursen noget mod Nord eller Syd. — Ved Enden af hver 3 Mil optegnes Barometerstanden og den Kurs, der er bleven taget. — Fraværelsen regnes til 4 Dage; men vi vente paa dem i 6. Efter den Tid eller Løverdagen den 28de Juli om Morgenen maa vi vende om. I hvert Fald efterlades her paa en Slæde Proviant, Sprit, Madrasser, Soveposer og Hø. — Lars advares mod at være for dristig. Dersom der naaes Land, tages der i Hast, hvad der kan faas af Blomster og Græs, et eller et Par Stykker af hver Slags Blomst eller Græs.

Indlandsisen den 21de Juli 1883.

A. E. Nordenskiöld.

Man kan være sikker paa, at det er den første skriftlige Dagsbefaling, der nogen Sinde er udstedt fra Hovedkvarteret „Indlandsisen“.

Hovedexpeditionen ventede nu i Tæltet Lappernes Atterkomst og tilbragte bl. a. Tiden med at optage en fuldstændig Fortegnelse over Provianten, hvad der viste, at Forraadet var tilstrækkeligt for 22 Dage. Man holdt ogsaa Stovvask, og Vaskeballen var et af Isstøvhullerne. Stedet, hvor Expeditionen opholdt sig, var imidlertid saaledes, at den ikke kunde blive der længer, og anden Dagen efter Lappernes Bortrejse drog Nordenskiöld tilbage fra den 18de til den 17de Tæltplads. Trods Lars's tidligere Forsikring begyndte Nordenskiöld at blive bange for Lapperne, og han var derfor glad, da han saa, at de lykkelig og vel kom tilbage efter 57 Timers Fraværelse, altsaa lidt over $2\frac{1}{3}$ Døgn. De kom saa hastig tilbage paa Grund af Brist paa Drikkevand og Brændsel til at smelte Sneen. Skiføret havde været af bedste Slags og de anslog den Vej, som de havde tilbagelagt, til 30 Mil frem og altsaa lige saa langt tilbage. Paa hele Turen iagttoges Barometret hver 3dje Time, og Stedet, hvor de vendte, laa paa omtrent 6,000 Fods Højde.

Efter Lars's Forklaring havde de 8 Mil fra den sidste Tæltplads ikke fundet noget Vand. Længere inde blev Isen aldeles flad og jævn, 5 til 6 Mile mellem Højderne. Saa flad en Snemark til Skiløbning havde Lars aldrig set, og det gik yderst let paa Skierne; intet Spor til Land var synligt. Ved Vendepunktet saa Lapperne foran sig alene jævn Is, dækket med aldeles fin og jævn Sne; først var der 2 Alen løs Sne, derpaa kornet Is og saa et Mellemrum saa stort, at man kunde stikke Fingrene ned deri, og dette Mellemrum var omgivet af kantede Isstykker. Lapperne havde paa Grund af daarligt Vejrlig i 4 Timer hvilet sig i et Hul i Sneen; men de havde ikke sovet under hele Tiden. Paa Tilbagevejen viste sig 11 Mil fra Tæltpladsen „2 Ravne, der kom norden fra og lige til Skisporene og atter vendte tilbage til Nord“.

Da Lapperne havde faaet udhvilet sig efter den majsommelige Tur, brød hele Expeditionen den 25de Juli op for at tiltræde Tilbagevejen. Det syntes ogsaa at være paa Tide at vende hjem; thi Vejret begyndte at blive daarligt. Det er selvfølgelig svært nok at drage af Sted i Taage igennem en af Revner gennemskaaren, næsten ufremkommelig Isrøken, og havde der indtruffet et større Snefald, uden at tillige en Sneskorpe havde dannet sig paa Sneen, kunde Stillingen være bleven betænkelig nok. Desuden var Kulden om Natten, da Solen nu gik ned under Synskredsen, meget følelig. Om Tilbagevejen er der ikke meget at sige; Elvene vare nu

lettere at passere end paa Udturen, da de for en stor Del vare udtørrede, hvorimod Revnerne vare farlige, da de vare blevne mere snedækte. Den 3dje August naaede Expeditionen atter Land, en Maaned efter at den var draget af Sted paa Isen. Ved Avtlejtsivikfjorden traf man de Eskimoer, som efter O. Dicksons kloge Bestemmelse laa og ventede paa Expeditionens Tilbagekomst, og som havde Proviant, Reserveklæder o. s. v. hos sig for det Tilfælde, at Expeditionen skulde komme tilbage, blottet for alt, til Bestemmelsesstedet. Eskimoerne vare yderlig glade ved at se Expeditionen, og efter deres Sigende havde de opslidt flere Par af deres Skindsko (Kamikker) for at gaa til Fjælds og kigge efter Expeditionen.

Midt i Avgust kom „Sofia“ tilbage til det fastsatte Sted fra sin Rejse langs Vestkysten og samme Dag lettedes Ankeret, for at Farten nu kunde gaa til Ivigtut.

Hvad „Sofia“ har udrettet paa sin Fart langs Grønlands Vestkyst, skal der ikke dveles ved her; kun skal det nævnes, at Dr. *Nathorst* har gjort en vældig Høst af Planteforsteninger, nye Vidner om, at der her i det høje Nord, hvor nu Is og Sne er herskende, har været Skove af Figentræer, Plataner, Magnolier, Tulipantræer o. s. v., altsaa en hel sydlig Flora, at Dr. *Forstrand* og *Kolthoff* have gjort rige Indsamlinger af Dyr, og at *Hamberg* har gjort omfattende Undersøgelser over Havvandets Salt- og Luftmængde samt Temperaturforholdene i Davisstrædet og Baffinsbugten, hvilke to Havarme, trods de mange Expeditioner, kun ere lidet kjendte i hydrografisk Henseende.

I Slutningen af sin Rapport om Isvandringen fremhæver Nordenskiöld, at han vel ikke har fundet noget isfrit Land inde i Grønland paa 68 og 69° n. Br.; men at han dér i Overensstemmelse med Expeditionens Program har fundet den Form af Landet, som er et nødvendigt Vilkaar for Dannelsen af en Indlandsis, nemlig en Bjærgmasse, som langsomt og regelret falder af imod Havet.

Han fremhæver ogsaa med Rette, at Expeditionen, takket være Lappernes Skifart, første Gang er trængt frem til selve Hjertet af Grønlands umaadelige Landmasse, og at man dér første Gang har faaet at vide, hvorledes det Indre af en Indlandsis ser ud. Og han omtaler endelig, at man nu for første Gang har brugt et gammelt Førselsmiddel, nemlig Skier, til at trænge frem paa Steder, hvor man ellers vanskelig kan komme, „et Førselsmiddel, paa hvis Anvendelse den til Skiløbning fra Barndommen vante Nordbo næsten har Eneret.“

Det kan naturligvis ikke fejle, at der er flere,

som ere i en vis Tvivl om et og andet med Hensyn til denne Isvandring, og dette saa meget mere som man jo, hvad der efter de givne Forhold kunde findes ret naturligt, hos os har talt meget frem og tilbage den Gang, da der kun forelaa Telegrammer eller ikke-officielle Oplysninger om Turen. Det være mig derfor tilladt at fremsætte min ringe Mening derom.

Det første Spørgsmaal er: „Har Nordenskiölds Expedition virkelig naaet saa langt som opgivet ind paa Grønlands Indlandsis?“

I tidligere Tid har man, som man véd, været forholdsvist kort inde derpaa. Den første, som trængte derind, var Kjøbmand Lars Dalager, som 1751 gjorde en Isvandring fra Frederikshaab; denne Vandring naaede 2 Mil. Den næste var Nordenskiöld; 1870 rejste han til Grønland for at se, om Hunde vilde være et godt Førselsmiddel paa den Tur, han agtede at gjøre fra Spitzbergen og nord paa; da han i Kjøbenhavn talte med Rink og Olrik om, at han vilde se sit Snit til at gjøre en længere Vandring paa Indlandsisen, raadede disse to sagkyndige ham paa det bestemteste derfra, i det de erklærede det for „farefuldt og umuligt.“ Men trods dette kom Nordenskiöld tilligemed Sv. Berggren 7 $\frac{1}{2}$ Mil ind paa Isen. Den tredje Gang, man kom et godt Stykke ind, var 1878, i det vi jo havde den store Glæde, at Jensen, A. Kornerup og Groth foretog denne farefulde Vandring; de gik ind paa samme Sted, hvor Dalager havde været, og de naaede 10 Mile ind. Efter den Tid har Spørgsmaalet om Indlandsisen hvilet, i det Grønlands-Kommissionen har henvendt sin Opmærksomhed paa andre Opgaver. Saa fik Nordenskiöld den Tanke, at Teorien om Indlandsisens Udstrækning i Grønlands Indre mulig ikke er rigtig, og han rejste da derind for at se, om hans Teori er rigtig eller ikke.

Naar man med en Passer maaler paa det kjønne, litograferede Kaartudkast, som Guiden Kjellström har udført over Isvandringen og paa hvilket de foreløbig udregnede Højdemaalinger og Afstande ere opførte, finder man, at det inderste Punkt, hvortil Expeditionen kom, ligger 54 geogr. Mil fra Bræmmen af Indlandsisen*). Deraf har Nordenskiöld selv været med paa de første 24 Mil, og her maa man altsaa lade Tvivlen ligge, hvorimod Spørgsmaalet bliver, om de omtalte Lappers Opgivelser ere til at stole paa. Man kan jo godt fatte, at en og anden Læser, da Telegrammerne kom hertil, i den første Overraskelse paastod, at man ikke kan regne „hvad saa-

*) Afstandene paa det nævnte Kaart ere angivne i svenske Nymil; en saadan = 10,000 Meter = 32,860 danske Fod. Milene, som bruges her, ere alle geografiske eller danske.

danne Lapper fortælle“. I Følge det, O. Dickson har meddelt mig, ligesom ogsaa i Følge en anden Kilde, der har den gode Egenskab at staa upartisk over for det hele, gjøre de omtalte Lapper og især Lars et fortrinligt Indtryk i enhver Henseende. Lars har i en hel Del Aar været ansat ved Opmaalingen i det svenske Norrland og er derfor slet ikke ukjendt med slige Operationer; Højderne, Lapperne have skaffet os, ere derfor utvivlsomt rigtige, og de kunne uden Vanskelighed udregnes efter Standen paa Barometret, som Lapperne havde med. Der som man tvivlede om disse Opgivelser, vilde det se sørgeligt nok ud med de Højdeopgivelser, man har fra en Mængde andre Rejser i Verden; ved mangfoldige af disse Opgivelser, der dog regnes for gode, har man jo, hvad der er kjendt nok, ikke haft korresponderende Iagttagelser fra et Punkt, der ligger saa nær som Egedesminde ligger ved Expeditionens inderste Punkt. — Men nu Afstanden? Da O. Dickson var i Kjøbenhavn for en Tid siden, talte vi meget derom, og han erklærede, at en Skiløber i Lappland — aldeles paa lignende Maade som en øvet Fodgænger hos os — med stor Nøjagtighed kan sige, hvor langt han løber, naar Skiføret er godt, hvor langt, naar det er mindre godt o. s. v. En paalidelig Mand, der har opholdt sig mange Aar i Grønland og har løbet meget paa Skier deroppe, har stadfæstet dette med den Tilføjelse, at man i godt Skiføre til en Mil bruger mellem tre Kvarter og en Time, og dette passer netop paa Lappernes Vej længde, der var 30 Mile frem og 30 Mile tilbage i 53 Timer. At Lappen Anders's Opgivelse af Afstanden, da han løb alene, stemmede med Virkeligheden, er fremdeles et Vidnesbyrd, og endelig maa man ikke glemme, at Nordenskiöld er altfor erfaren og klog til at skulle ville medtage Folk, der ikke ere fuldt paalidelige. Lad nu ogsaa Lapperne have gjort en Fejl af nogle Mile, nægtes kan det ikke, at Nordenskiöld atter denne Gang ligesom 1870 er trængt meget længere ind paa Indlandsisen end nogen af hans Forgængere, og at hans Expedition nu er kommen ind i „Hjærtet“ af Grønland, der tværs over paa dette Sted har en Bredde af 120—130 Mile. Tilvisse et stort Resultat!

Det andet Spørgsmaal, som paatrænger sig ved Rapporten om Isvandringen er: „Har Nordenskiöld virkelig Uret i Teorien om, at der er isfri Strækninger i det indre af Grønland?“

I Forbigaaende være det sagt, at man har fremsat Nordenskiölds Tanke herom saaledes, som om han skulde have ment, at der var store Skove, hvorpaa man kun grunde Savbrug, inde i Grønland, eller at der var „Oaser“ derinde. Det første Udtryk er blandt dem, som ikke

høre hjemme i en alvorlig Diskussion, og det sidste er vildledende; thi det henleder Tanken paa varmere Lande, som f. Ex. Afrika. Det korrekte vil være at tale om isfri Strækninger eller, hvis de ere lavtliggende Mosedannelser, om Tundraer, lig dem, der findes i det nordlige Sibirien eller det nordlige af Nordamerika. Uagtet nu Nordenskiöld ikke paa sin sidste Tur har fundet Spor til isfri Strækninger, synes det mig at være lidt forhastet, dersom man derfor skulde ville tro, at der slet ikke kan findes saadanne Strækninger derinde. At man i Kongespejlet f. Ex. har udtelt, at hele Grønlands Indre er isdækket, har selvfølgelig intet at sige; thi vi have ikke noget som helst Vidnesbyrd for, at de gamle Islændere have været derinde, og naar man ser hen til de store Vanskeligheder og Farer ved Vandringer paa Indlandsisen, kan man med langt større Rimelighed slutte, at disse Islændere ikke en Gang have trængt saa langt ind som f. Ex. Nordenskiöld 1870 eller Jensen 1878. Om Eskimoerne har man slet ikke nødig at tale; thi de nære, som vi vide, en overtroisk Frygt for Indlandsisen og mene, at den er Hjemmet for onde Aander; de vove sig derfor næsten aldrig ind over dens Yderkant. — Imidlertid hvor meget kjende vi nu, selv efter Nordenskiölds sidste Tur, til Grønlands Indre? *Næsten intet!* Hele Grønland har, for saa vidt man for Tiden kjender dets Kystomrids, efter *Behms* og *Wagners* Udregning et Fladeindhold af 40,000 □ Mile, d. v. s. ligesaa meget som hele Mellemeuropa eller som Danmark, Holland, Belgien, Frankrig, Schweiz, Tyskland, Polen og Østrig-Ungarn tilsammen. Lader os nu sætte, at vi af dette Mellemeuropa kun kjendte den nordlige og vestlige Rand, et Bælte, saa bredt som Yderlandet paa Grønland, og saa dernæst to Ruter ind i Landet, den ene paa 10 Miles Længde (lig Jensens i Sydgrønland) eller saa langt som f. Ex. fra Lübeck til Lüneburg, og den anden paa 54 Miles Længde (lig Nordenskiölds 1883) eller saa langt som f. Ex. fra Bremen til Heidelberg; — vilde det saa være rimeligt deraf med Sikkerhed at slutte sig til hele det øvrige Mellemeuropas Indre? Man kan jo rejse helt ned til Boden Søen uden at faa det ringeste Glimt af Alperne med deres Tinder og Jøkler at se, og vi vide, at man i selve Alperne møder prægtig Plantevæxt en halv Mil, ja endnu mindre fjærnet fra en Jøkel.

Hertil komme endelig et Par andre Betragtninger, som Nordenskiölds Rapport giver Anledning til. 35 Mile fra Indlandsisens Rand eller saa langt som fra Kiel til Nürnberg saa Lapperne to Ravne, der fløj fra Nord imod Syd og atter vendte tilbage til Nord. Dersom disse Ravne havde været paa Træk, vilde de rimeligvis ikke have fløjet baade imod Syd og imod Nord. Frem-

deles lære Zoologerne os ikke alene, at Ravnene er en Strøgfugl, men ogsaa, at hver enkelt Ravnepar har sit Distrikt, der ikke strækker sig over mange Mile. Under disse Omstændigheder er det ikke rimeligt, at de omtalte Ravnene skulde høre hjemme i Grønlands Yderland, hvorimod det er langt rimeligere, at de have Tilhold et eller andet Sted inde i Landet, selvfølgelig paa isfri Strækninger, hvor der er Føde for dem. Er denne Tanke rigtig, have vi noget, som tyder paa, at ogsaa de saa mange Gange omtalte Rensdyr, der pludselig komme til Syne paa Yderlandet, virkelig have deres Hjem i Grønlands Indre og ikke i fraliggende Egne i Yderlandet. — Af Rapporten, af Kjellströms Kaart saa vel som af private Meddelelser synes det fremdeles, som om Expeditionen paa den største Del af Vejen har vandret af Sted paa en Vandskjelslinje, i det mange Elve viste sig at løbe ud til Siderne, men hvorhen? Det er *tænkeligt*, at Expeditionen har fulgt en Jøkel, der løber ud fra en stor Firn- eller Névemasse langt inde i Grønland, og at der paa Siderne af denne Jøkel findes større isfri Strækninger.

Efter min Opfattelse stiller det sig saaledes, at Nordenskiölds sidste Expedition ikke har skaffet os noget virkeligt Vidnesbyrd *for* eller *imod* isfri Strækninger i Grønlands Indre, og over for dette Spørgsmaal maa vi altsaa vente, indtil nye og atter nye Expeditioner have undersøgt mange andre Steder deroppe. Kapt. N. Hoffmeyer har, som man véd, fremsat den Mening, at der mulig endnu længere imod Nord end Nordenskiöld har været, kan findes saadanne isfri Strækninger inde i Grønland.

Over for den anden store Opgave, som Nordenskiöld havde sat sig, nemlig **Østkysten af Grønland**, har han faaet et overraskende og uventet Udslag. Som man véd, har man troet det umuligt med et Skib fra Søsiden at komme ind til den sydlige Del af denne Kyst, og man har over en Snes Gange forsøgt derpaa. Under Frederik den anden f. Ex. vilde saaledes Jacob Allday 1579 derind og Mogens Heinesen 1581, under Kristian den fjerde David Danell 1652 og 1653, i Slutningen af det forrige Hundreaar Paul Løwenørn 1786, og Christian Egede og Rothe 1787 og i vor Tid endelig Mc. Clintock 1860, Allen Young 1860 og Mourier 1879; — ingen Expedition har dog trods Førernes Dygtighed og Ihærdighed kunnet naa Maalet. Naar man har læst Beretningen om en eller anden af disse Expeditioner, eller naar man som nærv. Forf. har talt baade med Mourier og Sir Allen Young derom, har man en tydelig Forestilling om Vanskelighederne derved; trods alt dette har Nordenskiöld, for endnu en Gang at gjentage O. Dick-

sons Ord, „erklæret det for muligt, hvad andre have erklæret for umuligt og saa — har han udført det.“

Den 19de Avgust kom „Sofia“ til Ivigtut, hvor der gjordes Undersøgelser i forskjellig Retning; der fandtes saaledes smukke blomstrende Exemplarer af „den for alle Svenskere saa kjære“ *Linnæa borealis*, som ikke tidligere var kjendt fra Grønland. Turen gik nu til Julianehaab og videre til Igalikkofjorden, hvor efter den almindelige Mening Erik den rødes Gaard Brattahlid ligger; Ruinen var dog ikke saa stor som Grunden af „mangen Husmandshytte“ i Sverige. I Frederiksdal traf Expeditionen den hernhutiske Præst Brodbeck, der i Sommeren 1881 havde fundet den meget omtalte nordiske Ruin i Østgrønland, og han fulgte nu med Expeditionen.

Det vilde unægtelig have været det bedste, hvis „Sofia“ havde kunnet komme over til Østgrønland igjennem et eller andet af Stræderne, som ligge i Eggen af Kap Farvel. Nordenskiöld fremhævede nemlig i sit Program, vistnok med Rette, at der langs Grønlands Østkyst er aabent Kystvand ligesom ved Sibirien, og at Skibet uden Vanskelighed, naar det var i dette Vand, maatte kunne trænge et stort Stykke frem langs Kysten. De omtalte Stræder vare imidlertid saa isfyldte, at det var umuligt at komme igjennem dem, og „Sofia“ sejlede derfor ned om Kap Farvel og derfra op i Danmarksstrædet. Flere Gange søgte Expeditionen at gjenembryde Isbaandet langs Kysten sønder paa, men forgjæves, og Nordenskiöld sejlede derfor op til Kap Dan, der ligger lidt nord for 65° n. Br. og omtrent paa Højde med Reykjavik. Den 4de September om Morgenen fik man Kap Dan i Sigte. Havet var fuldstændig isfrit et Stykke uden for dette Forbjerg, og Nordenskiöld sejlede derfor ind imod Land. Drivisen i Nærheden af Kysten var temmelig fremkommelig, og tæt ved Kysten fandtes et smalt Isbaand, der let blev gjenembrudt; inden for Isbaandet var atter en isfri Kystrende, hvori „Vandet var saa smult som i en Dam, saa at man overalt kunde lægge til ved Stranden med en Baad“. Da „Sofia“ var kommen herind, viste en aaben, grund Bugt sig at skyde ind i Landet, og Nordenskiöld agtede at ankre dér; men da Ankerpladsen ikke var god, lod han sig nøje med for nogle Timer at gaa i Land tilligemed Videnskabsmændene. Tidlig paa Eftermiddagen vare alle Mand atter om Bord, og da man fra Stedet, hvor man var i Land, havde set en efter Udseendet udmærket god og velbeskyttet Havn i Nærheden, dampede „Sofia“ derhen, og om Aftenen gik man saa i Land paa dette Sted; Bugten fik Navnet „Kong Oscars Havn“. „Det er den første Havn“, siger Rapporten, „paa Grønlands Østkyst, syd for Polarkredsen, hvor et Fartøj har landet i de

seneste Aarhundreder.“ Kong Oscars Havn omgives af smukke Dale med tæt Græs og frodige Buskgrupper, Plantevæxten her syntes ogsaa yppigere end paa samme Breddegrad i det vestlige Grønland. I en af Dalene var der Spor af Eskimoer; men des værre traf Expeditionen ikke selve Eskimoerne, og de ere rimeligvis flygtede bort, da de saa „et Fartøj gjennembryde den Ismur, der hidtil saa sikkert har værnet dem imod Besøg af uvedkommende.“ Paa flere Steder traf man Levninger af Eskimohuse, opførte af Sten og Tørv, Eskimograve, labyrintformede Stensætninger, Ildsteder o. s. v.; man traf ogsaa Spor af Rensdyr, men ikke af Moskusoxer, der, som man véd, i Mængde leve nordligere paa den grønlandske Østkyst.

Naturgranskerne gjorde her en rig Høst til Østgrønlands Flora og Favna. To paa Højderne opførte Stenrækker synes at hidrøre fra de gamle Nordboer ligesom ogsaa Stensætningen af et mindre Hus, der er af samme Slags som Stensætningerne af de gamle Nordboers Huse paa Vestkysten. „Disse Fortidslevninger“, siger Rapporten, „ere visselig altfor ubetydelige til, at man deraf med Sikkerhed kan slutte, at vi havde en af det gamle Grønlands Bygder for os; men de fortjene i al Fald at paaagtes som et Fingerpeg for fremtidige Undersøgelser paa Grønlands Østkyst.“

Da Nordenskiöld ikke kunde faa videre Underretninger paa dette Sted, fordi Eskimoerne vare flygtede bort, besluttede han allerede Dagen efter at søge til Havs igjen, og efter nogen Møje lykkedes det at komme fri af Isen. Der gjordes nu et Slag nord over, og man kom bl. a. uden for det af Mourier opdagede Ingolfsskjæld, hvoraf der i det skønne Vejr toges Fotografier, og dernæst dampede „Sofia“ uden noget Uheld over til Reykjavik, hvortil Ankomsten skete den 9de September.

I det ovenstaaende er der givet en kort Redegjørelse for Nordenskiölds sidste Expedition. Der kunde maaske paa mangt et Sted have været Grund til at gaa nøjere ind paa Enkeltheder; men den sagkyndige vil naturligvis skaffe sig selve Rapporten, og for den almindelige Læser vil det her givne forhaabentlig være tilstrækkeligt. Det følger iøvrigt af sig selv, at Expeditionens Medlemmer en Gang om ikke lang Tid ville give os fuldstændig Oplysning over de Indsamlinger, de have gjort, og der er ingen Tvivl om, at vi da ville faa mangt og meget interessant at vide.

Vi her i Danmark bør med Tilfredshed se paa, hvad Nordenskiölds Expedition i Aar har udført i Grønland, og hvorved i Løbet af faa Maaneder hele Vestkysten, en Del af Østkysten og det Indre er bleven

befaret. Dette Land er saa umaadelig stort, at det langt overgaar vore Kræfter baade i Henseende til Penge og til Undersøgere at faa det gennemgransket, og vi maa glæde os, naar andre ville hjælpe dertil, tilmed naar det er Folk fra „Broderlandet“. Vor Grønlands-Kommission har i en Aarrække med overordentlig Dygtighed arbejdet for sit Maal; en stor Del af Grønlands Vestkyst er paa denne Maade bleven kaartlagt, mange Egne deroppe ere blevne undersøgte i mineralogisk, botanisk og antikvarisk Henseende, og vi have nu til Østkysten sendt en omhyggelig forberedt Expedition, der forhaabentlig vil bringe det omtvistede Spørgsmaal om Østerbygdens Belliggenhed til en Afgjørelse. Lader os ønske og haabe, at denne Kommission nu efter den store Polarfarers sidste Daad vil tage Spørgsmaalet om „en nøje Undersøgelse af Grønlands Indre“ under Oyervejelse.

Hvor man kommer hen i Verden, i Tyskland, Østrig, Frankrig, Schweiz, Italien, tale Geografer og Naturgranskere, hvad jeg har hørt adskillige Gange, med den største Interesse om Grønland, og Undersøgelserne i dette Land ere formelig paa Moden. Man kan ogsaa være sikker paa, at det ikke vil vare længe, inden man i Lande, der ere langt mægtigere end vort, ville faa Øje for, hvilken videnskabelig Hæder for et Land der kan vindes ved grønlandske Undersøgelser, og der vil da pludselig en skønne Dag afgaa et Skib med maaske fire-fem Expeditioner, som fra forskellige Punkter forcere Indlandsisen. For Danmark vil det være forholdsvis let og billigt at foretage saadanne Expeditioner, og det vil vist ikke være vanskeligt, naar Tingen gribes an paa rette Maade, at skaffe de nødvendige Pengemidler dertil, det være ad offentlig eller ad privat Vej; vi have fremdeles imellem vore Marineofficerer en hel Del dygtige og kraftige Folk, der, hvad f. Ex. *Hammer*, *Holm* og *Jensen* noksom have vist, gjerne ville være med til saadanne Expeditioner, og vi kunne saaledes selv udføre *Hovedsagen* deroppe, mens Detaillen overlades andre, der komme bagefter; Nordenskiöld har atter denne Gang gjort det klart, at det hele slet ikke er saa farligt som det ser ud til. — At der ved en saadan Undersøgelse vil fremkomme vigtige Oplysninger, kan ikke være Tvivl underkastet. Saa længe Geografien har været til som Videnskab, har man regnet det som det første at kunne give en Fremstilling af Landets og Vandets Fordeling, Grundlaget for Kaartet. Af denne Grund er det ogsaa klart nok, at enhver arktisk Expedition, der skaffer os Kjendskab til nye Kyster i de nordlige Egne, er af allerstørste Vigtighed. Som Forholdene ere for Tiden, have de Udregninger, man fremsfører om Landets og Vandets Udstrækning paa Jorden, kun en relativ Værdi,

og det kunde nok være, at man selv ved Grønland vil kunne faa uventede Resultater i saa Henseende. Som det andet i Geografien regner man at faa Oplysninger om Højdeforholdene, og hvem véd, hvad der i denne Retning er at finde i Grønlands Indre? Efter Videnskabens nuværende Standpunkt er der intet i Vejen for, at der mulig inde i dette Land kan findes Bjerge, højere end Himálaja; for faa Aar siden fandt jo Tyskerne paa Østkysten af dette Land et Bjerg, som fik Navn efter Petermann, og som ikke er mindre end 11,000 Fod, altsaa højere end Etna. Det skal siges og gjentages, at arktiske Expeditioner, der skaffe os Iagttagelser over Fordelingen af Land og Vand og over Højdeforhold — saadanne Iagttagelser kan i det mindste enhver dansk Søofficer anstille — geografisk talt, ere af den allerstørste Interesse. Det

er ogsaa en Misforstaaelse, naar man ikke regner saadanne Expeditioner for „rent videnskabelige“; thi de ere ligesaa godt rent videnskabelige som dem, der have til Formaal at undersøge en Egn f. Ex. i mineralogisk, botanisk eller meteorologisk Henseende, og disse sidstnævnte Expeditioner maa, geografisk talt, først sættes i anden Række.

Hermed afslutte vi disse Bemærkninger, som vi have tilladt os at fremsføre i al Beskedenhed. Naar man taler med Folk heri Landet, som interessere sig for Geografi, er det ikke sjældent at høre det Ønske udtalt, som vi her have omhandlet, og man har jo ogsaa i anonyme Bladartikler læst noget lignende; af denne Grund vil det forhaabentlig heller ikke optages ilde, at Ønsket bliver udtalt paa nærværende Sted, og at det sker under Navn.

Denationaliseringer i nyere Tider,

af Emil Elberling, Bibliothekar.

II.

I det foregaaende Afsnit er det blevet paavist, hvorledes *tysk* viger tilbage baade paa den vestlige Grænse for *fransk* og paa den sydlige for det italienske, medens det har vundet nogen Fremgang imod Nord over for vort eget Modersmaal. Tilbage staar at undersøge Forholdene paa dets østlige Grænse, hvor det mødes med de slaviske og det madjarske Sprog. Den almindelige Forestilling er — eller har dog til den seneste Tid været — at det ogsaa trænger frem paa denne Side, i det man paavirkes af Mindet om, hvorledes Tyskerne i Middelalderen efterhaanden overvældede Slaverne i disse Lande, og hvorledes det lidt efter lidt lykkedes dem at fortyske hele Landet mellem Elben og Oder, samt at vinde et sikkert Fodfæste baade i Landene øst for den sidst nævnte Flod og i de østrigske og ungarske Lande længere syd paa. Ved nærmere Undersøgelse vil man dog iagttagelse, at Fremgangen ikke er nær saa hurtig og ej heller strækker sig over et saa stort Omraade, som man tit forestiller sig, og at der paa den anden Side sker en Tilbagegang, der vejer fuldt op derimod, ja endog paa store Strækninger truer det tyske Sprog med Uddøen. I Korthed lader Forholdet sig bestemme saaledes: paa den nordlige Del af Grænsen har det tyske Sprog endnu Held med sig; men paa den sydlige, langt større Strækning viger det derimod i den sidste Menneksalder tilbage og det med raske Skridt.

Længst imod Nord, i den østlige Del af Østpreussen, fortsættes den Kamp, som begyndte for 650 Aar siden imod den litaviske Stamme, som kaldes *Preussere*, og som har givet hele det store nordtyske Kongerige Navn; den blev i Middelalderen særlig omtalt for sin Vildhed, men fører nu kun en hensygnende Tilværelse. Det er kun i Strøget øst og sydøst for det kurische Haff, paa begge Sider af Floden Njemen, at det litaviske Sprog endnu tales, og endda kun af de lavere Samfundsklasser. Skolen og Hæren ere de virksomste Midler til Fortyskning; thi alle Børn lære at læse og skrive eller i det mindste at forstaa og tale tysk, og de Soldater, der vende hjem efter 2—3 Aars Tjeneste, føle sig stolte af deres Kjendskab til tysk Sprog og tyske Sæder. Byerne ere alle helt tyske, og selv i Landsbyerne trænge tyske Nybyggere ind, som efterhaanden tilkjøbe sig de større Bøndergaardene. Kun de almindelige Religionsbøger og Opbyggelsesskrifter samt tvende Ugeblade trykkes paa det litaviske Sprog. 1843 opgaves Tallet paa Litavere til 162,000, men 1861 beregnede *R. Böckh**) det kun til

*) *R. Böckh*. Der Deutschen Volkszahl und Sprachgebiet S. 58—61 og S. 234—35. — Insterburg havde 1825 10,108 litaviske Indb., 1861 3329; Stallupönen henholdsvis 5435 og 3631, Goldap 3559 og 1700, Darkehmen 2992 og 73. I de andre Kredse har Tallet holdt sig eller er voxet. Medens man 1849 beregnede det litaviske Sprogs Om-